

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Ф І Л О С О Ф І Я

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ІСПИТУ ДЛЯ
ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА НАУК
(PhD)**

Обговорено та затверджено на
засіданні кафедри філософії та
соціально-гуманітарних
дисциплін
протокол № 3 від 28.10.2015 р.

Філософія. Методичні рекомендації щодо підготовки іспиту для здобувачів наукового ступеня кандидата наук (PhD). 3-е видання, перероблене та доповнене / Укладачі Хамітов Н.В., Киселиця С.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 39 с.

Укладачі: Хамітов Назіп Віленович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України,

Киселиця Світлана Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ

Відповідальний за випуск: Крук Олександр Іванович, завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін ЧНТУ, кандидат історичних наук, доцент

Рецензент: Любимий Ярослав Валерійович, доктор філософських наук, професор кафедри філософської антропології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ПЕРЕДМОВА

Програма курсу «Філософія» для здобувачів наукового ступеня кандидата наук (PhD) підготовки фахівців усіх напрямів і спеціальностей створена з урахуванням вимог та рекомендацій Вищої атестаційної комісії та Міністерства освіти і науки України.

У методиці викладання враховано досвід аналогічних програм, запропонованих Вищою школою філософії при Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Центром гуманітарної освіти НАН України, фахівцями провідних навчальних закладів України та зарубіжжя інженерно-технологічного, соціально-правового, природничого та економічного спрямування.

Програма була успішно апробована при підготовці аспірантів і магістрантів низки вищих навчальних закладів (м. Київ, м. Чернігів, Україна), Університету ім. К. Охридського (м. Софія, Болгарія), Гумбольдт-Університету (м. Берлін, Німеччина), Сеульського та Гьонсанського Університетів (м. Сеул, м. Джинджу, Республіка Корея).

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Значення дисципліни «Філософія» для реалізації вимог кваліфікаційної характеристики фахівця полягає у формуванні культури мислення. Для цього необхідно засвоїти основні засади філософування, виокремлювати значущі проблеми людського буття, володіти методологією та основними методами пізнання, прагнути теоретичними засобами обґрунтовувати світоглядні позиції та наукові положення, застосовувати одержані знання при вирішенні професійних задач, навчати міжособистісному спілкуванню на підґрунті загальнолюдських цінностей, спонукати до творчої діяльності.

Зв'язок «Філософії» із суміжними дисциплінами: при вивченні дисципліни застосовуються знання із навчальних курсів «Історії України», «Історії та теорії української культури», «Логіки», «Етики та естетики», «Політології», «Релігієзнавства», «Соціології», «Філософських проблем наукового пізнання», «Основ психології та педагогіки вищої школи» поєднання яких сприяє формуванню продуктивної уяви на підставі доповнення аналітичного підходу, властивого конкретним наукам, синтезуючим методом пізнання, властивим філософії, допомагає адекватно відтворювати вплив розмаїтих чинників людського буття на досліджуване явище, насамкінець, встановлювати закономірності взаємодії Світу та Людини.

Мета вивчення курсу: сформувати у здобувачів наукового ступеня PhD розуміння важливості науково-методологічного підходу до аналізу предметів, спонукати до осмислення дійсності на абстрактно-логічному рівні в межах науки та гуманітарної діяльності; прищепити сталі навички самостійного критичного розгляду проблем із залученням основних категорій філософії; виробити стійку зацікавленість до гносеологічної спрямованості філософії як методології наукового пізнання, потреби у духовних зусиллях та розширенні горизонту особистісного світобачення, що спирається на загальнолюдські цінності; підготувати до успішного складання кандидатського іспиту з філософії.

Головним завданням є формування творчого і виваженого підходу до реалій; послідовне вивчення провідних ідей світової та національної філософської традицій; розгляд внутрішніх закономірностей зародження та розвитку парадигм філософування; пошук проблемного підґрунтя головних термінів та категорій філософського знання, поєднання теоретичних знань зі світоглядно-психологічними настановами, формулювання власної думки та обстоювання особистої позиції у контексті людського буття з огляду на гуманістичні підвалини минувшини та сучасності.

Особливості вивчення предмету вимагають виконання низки навчально-методичних завдань:

- ❖ прищепити навички роботи із першодруками видатних представників світової та української філософії;
- ❖ вказати на значущість філософсько-методологічного інструментарію у здійсненні людиною духовних пошуків та у свідомому регулюванні нею власної життєдіяльності;
- ❖ надати цілісне уявлення про особливості змісту та проблематики філософського знання;
- ❖ навчити сучасним методам проведення філософсько-аналітичних розвідок у царинах наукової та практичної діяльності;
- ❖ зазначити специфіку філософсько-методологічного аналізу ідей та засобів вирішення проблем;
- ❖ сприяти формуванню загальнолюдських духовно-моральних цінностей, гуманізації особистості;
- ❖ виробити навички творчого мислення, вміння доводити свою думку та обстоювати власну позицію.

Аспіранти та здобувачі, що готуються до іспиту, повинні розуміти:

- ❖ специфіку філософії як історію пошуків та визначення граничних підстав людського буття;

- ❖ внутрішню логіку становлення людського мислення;
- ❖ основні категорії філософії, що розроблені для осмислення буття, історії та культури в їх духовних, соціальних, наукових та технічних вимірах;
- ❖ особливості процесу формування висхідних методологічних принципів мислення та пізнання;
- ❖ сутність та проблематику філософії науки;
- ❖ складові процесу формування та функціонування знання.

Аспіранти та здобувачі повинні вміти:

- ❖ обґрунтовувати свою світоглядно-теоретичну та громадську позицію;
- ❖ оперувати філософськими категоріями, поняттями та концептами при аналізі реальних ситуацій особистісного та суспільного життя;
- ❖ виявляти специфічні сутнісні характеристики людського буття та креативно застосовувати їх у власній дослідницькій діяльності;
- ❖ чітко визначати форми та рівні функціонування знання;
- ❖ формулювати проблему та вказувати шляхи її можливого розв'язання у науковому, технологічному, соціальному контексті.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

- I ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СХОДУ І ЗАХОДУ
- II ОНТОЛОГІЧНІ ТА ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ БУТТЯ
- III СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ
- IV ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СХОДУ І ЗАХОДУ

Тема 1. Походження, проблематика та функції філософії

Основні причини виникнення філософії та концепції, що їх репрезентують. Поняття і структура світогляду. Природа філософських проблем, основні питання філософії, їх взаємозв'язок із засадами людського існування.

Своєрідність філософського пізнання, особливості результатів філософування. Структура філософського знання. Філософія у царині культури. Філософія і політика. Філософія і право. Філософія і наука.

Система і метод в теоретичній філософії. Школа, напрямок, традиція у філософії.

Філософія як множинність філософських культур: плюралізм та його сутність. Діалог концепцій, думок, як чинник розвитку філософування. Філософський поліцентризм.

Історія філософії – процес розвитку філософської думки у світовій культурі. Проблема плюральності та єдності історії філософії.

Основні функції філософії.

Тема 2. Філософія Стародавніх Китаю та Індії

Особливості філософування у духовній традиції Стародавнього Сходу.

Специфіка стародавньокитайського суспільства. Передфілософія «У цзин» Даосизм як стихійно-діалектичне вчення. Конфуціанство як етико-політичне вчення. «Дао», «інь», «ян» як фундаментальні категорії давньокитайської філософії. Нове народження буддизму у Китаї: феномен чань-буддизму.

Основи стародавньоіндійської культури. Корені індійської філософії: Веди та Упанішади. Філософські школи Стародавньої Індії та їх проблематика. Індуїзм і його головні ідеї: карма і сансара. Буддизм як інтегруюча релігійно-філософська система Сходу.

Тема 3. Антична філософія та її специфіка

Антична міфологія та її вираження в ранній античній філософії. Геракліт і Парменід: релятивістська й абсолютистська концепції людини і світу. Людиновимірність філософського знання у софістів. Пошук світотворчого принципу та рушійних сил буття: Піфагор. Вчення Емпедокла про безсмертя. Демокріт: множинність як принцип світобудови.

Класична антична філософія. Сократ – ідеал мудреця. Філософія Платона: людина як в'язень у Печері. Ейдологія Платона. Аристотель як систематизатор античної філософії.

Основні риси філософії епохи еллінізму. Скептицизм, стоїцизм, епікурейство. Неоплатонізм: світ як сходження Єдиного.

Тема 4. Філософія європейського Середньовіччя

Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії. Основні риси філософії Середньовіччя. Загальна характеристика патристики. Проблема співвідношення віри та розуму: філософські побудови Тертуліана. Особливості християнської етики.

Патристика. Августин Блаженний: самопізнання як умова пізнання Бога.

Феномен Боеція.

Схоластика, її характеристика та основна проблематика. Номіналізм і реалізм, проблема онтологічного статусу універсалій. Ансельм Кентерберійський, Бонавентура, Росцелін, П.Абеляр.

Філософія Томи Аквінського як підсумок середньовічної філософії. Онтологічні обґрунтування буття Бога. Філософські ідеї Данте.

Тема 5. Філософія доби Відродження

Відродження як феномен європейської історії й культури. Основні риси філософії епохи Відродження. Фундаментальна різниця романського та германського Відродження.

Романське (Італійське) Відродження. Антропоцентризм, пантеїзм та гуманізм філософії романського Відродження (М.Фічіно, Піко делла Мірандола, М.Монтень).

Мак'явеллізм як соціально-психологічна та політико-правова модель функціонування суспільства. Д. Бруно і Г. Галілей: два шляхи свободи.

Германське (Північне) Відродження. Пантеїстична діалектика М.Кузанського. Коперніканський переворот у натурфілософії Відродження.

Філософія Еразма Роттердамського.

Основні ідеї Реформації та Контрреформація. Філософський світогляд М.Лютера, Т.Мюнцера, Ж.Кальвіна.

Соціальні утопії доби Відродження як загальноєвропейська гуманістична тенденція (Т.Мор, Т.Кампанелла).

Тема 6. Філософія Нового часу

Основні риси філософії Нового часу: гносеологізм, деїзм, механіцизм.

Протистояння раціоналізму та емпіризму. Індуктивний метод Ф. Бекона. Раціоналізм Р.Декарта. Т.Гоббс: «війна всіх проти всіх». Філософія Д.Локка. Монадологія Г.Ляйбніца. Вчення про субстанцію у Б.Спінози.

Виклик гносеологізму: філософська есеїстика та філософське мистецтво Нового часу. Б.Паскаль, В.Шекспір, М.Сервантес.

Основні проблеми філософії Просвітництва. Боротьба атеїзму і деїзму у філософії XVIII століття (Ш.Монтеск'є, Вольтер, Ж.-Ж.Руссо). Історичні типи європейського Просвітництва та їх специфіка.

Тенденції розвитку суб'єктивного ідеалізму в англійському Просвітництві (Д.Берклі, Д.Г'юм). Французький матеріалізм у поглядах на природу, суспільство і людину (Ж.Ламетрі, П.Гольбах, К.Гельвецій, Д.Дідро)

Тема 7. Німецька класична філософія

Німецька класична філософія як цілісність та раціоналістична довершеність. Апофеоз принципу гносеологізму Нового часу в німецькій класичній філософії та її всесвітнє значення.

Філософія І.Канта. Антиномії теоретичного розуму. Логіка, діалектика та гносеологія І.Канта. Категоричний імператив.

Розвиток кантівських ідей у філософії Й.Фіхте й Ф.Шеллінга та їхні новації. Вчення про абсолютне “Я” Й.Фіхте. Натурфілософія та філософія мистецтва Ф.Шеллінга.

Філософія Г.Гегеля. Абсолютна Ідея, Абсолютний Дух і людина. Розвиток як результат розв’язання суперечностей. Культура як відчуження Абсолютного Духу. Історизм філософії Г.Гегеля. Абсолютний ідеалізм Г.Гегеля як підсумок теоретичної філософії Нового часу.

Тема 8. Релігійне подолання гносеологізму: новокласична філософія ХІХ століття

Гете: людина як Всесвіт. Образ Фауста як мислителя, що виходить за межі «ситуації модерну».

Феномен романтизму. Національні типи романтизму. Ф.Шлегель: свобода як іронія та любов. Новаліс: магичний ідеалізм.

Пізній Ф.Шеллінг: умоглядна містика. «Філософія одкровення».

Філософія Л.Фейербаха: антропологія замість теології. Вчення Фейербаха про смерть та безсмертя людини.

С.К’єркегор: віра над безоднями страху та відчаю. Екзистенціальна діалектика С.К’єркегора як вчення про сенс страху та два види відчаю.

Тема 9. Некласична філософія ХІХ — початку ХХ століття

Поняття класичної та некласичної філософії: від загального до особливого. Онтологізм трансцендентного в класичній філософії та символізм трансцендентного в некласичній філософії.

Соціоцентрична парадигма людини: марксизм. Марксистська філософія як подолання гносеологізму через категорію практики. Категорія відчуження людини у молодого Маркса. Матеріалістичне розуміння історії. Метаморфози марксизму: філософія, ідеологія, практика.

Волюнтаристична парадигма людини та її характеристика. Філософія А.Шопенгауера: воля, страждання, уявлення. Філософія Ф.Ніцше: ідеї волі до влади та Надлюдини.

Психоаналітична парадигма людського буття. Вчення З.Фрейда: свідоме та позасвідоме. Поняття витіснення та сублімації. К.Г.Юнг: архетипи колективного позасвідомого. Е.Фромм: відчуження та любов.

Тема 10. Епістемологічна та аксіологічна проблематика сучасної філософії

Сцієнтизм та антисцієнтизм у сучасній філософії.

Перший і другий позитивізм (О.Конт, Г.Спенсер, Д.Мілль, Е.Мах, Р.Авенаріус).

Прагматизм (Ч.Пірс, В.Джемс, Д.Дьюї). Життєві переживання як основа суб'єктності.

Феноменологічна філософія про людський світ. Вплив феноменології на сучасну філософію. Особливості феноменологічної методології.

Антропологічні орієнтації філософської герменевтики. Логіко-методологічні школи у Львові та Києві. Неомарксизм і Франкфуртська школа.

Еволюція релігійної філософії. Неотомізм, його антропологічна переорієнтація. Проблема співвідношення віри, знань і цінностей.

Провідні тенденції та напрями в розвитку європейської та української філософії на початку XXI ст.: філософська антропологія, філософія культури, філософія науки, філософія історії, філософія освіти, філософія релігії, філософія влади, філософія політики, філософія права, філософія техніки, філософія управління, філософія мови, філософія екології, філософія статі і гендеру.

Тема 11. Основні концепції людини у сучасній філософії

Філософська антропологія у XX столітті. М. Шелер: у пошуках вчення про людину. Г.Плеснер: Людина як ексцентрична істота. Антропологічні концепції Е.Касірера, Х.Ортеги-і-Гасета.

Екзистенціалізм та екзистенційний спосіб філософування. М.Гайдеггер: людина як буття, що запитує.

Феномен атеїстичного екзистенціалізму. Ж.-П.Сартр: Я та Інший. А.Камю: самогубство філософське та життєве.

Феномен релігійного екзистенціалізму. К. Ясперс: гранична ситуація та вихід із неї. Г. Марсель: за межі трагічної мудрості.

Персоналізм як спосіб буття та філософська течія. М.Бердяєв: Боголюдина над безоднею свободи. Л.Шестов: перемога віри над розумом. Е.Мун'є: трагічний оптимізм. Персоналістична спрямованість світорозуміння М.Бубера та Тейяра де Шардена.

Екзистенціальні тенденції Київської світоглядно-антропологічної школи. Екзистенційна антропологія та метаантропологія як поєднання підходів філософської антропології, екзистенціалізму та персоналізму.

Проблема протистояння та комунікації парадигм філософії людини у XX

столітті. Феномен постмодернізму.

Тема 12. Зустріч Сходу і Заходу в українській та російській філософії: класика і сучасність

Витоки і риси української класичної філософії. Києво-Могилянська академія. Філософія Г.Сковороди. Ідеї трьох світів, єдності філософії та життя, сродної праці.

«Хутірська філософія» П.Куліша. Філософські погляди Т.Шевченка. «Філософія Серця» П.Юркевича.

Світогляд Л.Українки. Філософські погляди І.Франка. Особистість і народ у творчості І.Франка.

Мова й національне буття у творчості О.Потебні. Філософські ідеї М.Драгоманова.

Історіософія В.Липинського. Світогляд Д.Донцова. Звернення до коренів українського буття в працях М.Грушевського. Світобачення В.Винниченка.

Загальна характеристика філософської думки в Україні радянського періоду. Розробка філософських проблем в Україні сучасного періоду.

Феномен російської класичної філософії. Екзистенційний характер російської класичної філософії. Способи існування російської класичної філософії: філософська есеїстика та філософське мистецтво.

Ф. Достоевський: «Краса врятує світ». Вчення про добро та зло у творчості Достоевського. Л.Толстой: війна та мир як чоловіче та жіноче начала. Виміри вчення Л.Толстого: роман та релігійна проповідь. В.Соловйов: ідея Боголюдства. Вчення про смисл любові та «Вічну Жіночність». О.Блаватська: містична еволюція людини та людства.

«Срібна доба» російської класичної філософії. Філософія чоловічого та жіночого В.Розанова. Християнська антропологія С.Булгакова. Символізм А.Белого.

ОНТОЛОГІЧНІ ТА ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ВИМІРИ БУТТЯ

Тема 13. Філософія та її місце в житті людини

Філософія в житті людини. Філософія та світогляд. Буденний, особистісний та філософський світогляд.

Особливості результатів філософування. Філософський текст і особистість філософа. Ідеалістичні та матеріалістичні основи світогляду філософа. Філософія як система відносин філософа, його тексту та світу.

Проблема взаємодії філософії та міфології. Філософія і релігія, філософія і мистецтво, філософія і наука.

Філософія як духовне розв'язання основної суперечності епохи і вихід до трагічних суперечностей людського буття. Форми прояву філософії в культурі: теоретична філософія, есеїстична філософія та філософське мистецтво.

Тема 14. Буття як фундаментальна проблема філософії

Проблема походження світу та людини в ньому. Категорія буття у філософії. Рівні буття. Сучасні уявлення про матерію.

Специфіка людського буття. Феномен гуманізму, основні етапи його філософського розуміння. Буденне буття людини та його категорії. Воля до самозбереження і продовження роду як основа буденного буття.

Воля до влади та воля до пізнання і творчості як основи граничного буття людини. Граничне буття, гранична ситуація та екзистенція.

Метаграничне буття людини. Воля до любові і толерантності як його підґрунтя. Поняття трансценденції.

Тема 15. Духовно-аксіологічні та психологічні виміри буття людини. Свідомість та позасвідоме

Категорія «дух», її роль в осмисленні внутрішнього світу людини. Ідеальне, його природа. Дух і душа. Феноменологія духу. Духовне і практичне перетворення дійсності. Проблема походження і сутності духовного. Дух і свідомість.

Духовність і цінності. Людина як найвище мірило цінностей та найвища цінність. Матеріальні й духовні цінності. Класифікація цінностей. Індивідуальні, національні та загальнолюдські цінності.

Природа та сутність свідомості як філософська проблема. Свідомість – найвищий рівень психічної та духовної активності людини. Походження свідомості в контексті антропогенеза. Свідомість як субстанція. Концепції свідомості та її структура. Свідомість як буття у світі. Основні властивості свідомості. Самосвідомість, її форми та структура, предметність та рефлексивність. Індивідуальна та суспільна свідомість. Проблема форм суспільної свідомості.

Філософські питання психоаналізу. Місце позасвідомого у бутті людини. Феномени позасвідомого та підсвідомого, їх природа і функції. Феномен надсвідомого. Сублимація та витіснення в бутті людини. Способи впливу на позасвідоме (практичний психоаналіз, гіпноз, сугестія, аутотренінг, медитація, молитва тощо).

Коллективне позасвідоме та його роль в людському бутті. Архетипи колективного позасвідомого та архетипи культури.

Тема 16. Праксеологічні та етичні виміри людського буття

Людське буття як діяльність. Концепція діяльнісної сутності людини, її обмеженість. Діяльність і споглядання. Види діяльності – духовна і практична. Проблема практики у філософських доктринах. Ціннісно-духовні орієнтири практичного буття людини.

Практика як основа життєдіяльності людини. Структура практики. Труд і спілкування. Необхідність і свобода в контексті людської діяльності. Проблема вибору. Вибір і цілепокладання. Особливості практичної свідомості.

Практика і культура. Людинотворча функція практики. Індивідуальні та суспільні складові практики.

Етичний вимір буття людини. Співвідношення моралі та моральності в сутнісному розвитку людини. Феномен «подвійної моралі». Мораль та насильство в історії. Трансформації моралі та моральності в період революцій і воєн. Мораль та закон. Мораль та майбутнє людства.

Тема 17. Особистість у вимірах філософського аналізу

Поняття особистості. Особистість як єдність духовного та душевного начал людського буття. Особистість та індивідуальність. Особистість та екзистенція. Плідні та неплідні орієнтації особистості.

Особистість та стать. Філософія статі. Чоловіче та жіноче у різних вимірах людського буття. Гендерні дослідження.

Особистість та проблема самотності. Самотність як відкритість та замкненість людського буття. Відкритість людського буття у самотності: створення простору особистості і простору комунікації.

Особистість та любов. Концепції любові у західній філософії (Платон, Вол. Соловйов, М. Бердяєв, О. Вейнінгер, В. Франкл, Е. Фромм). Любов до себе та любов до іншого. Любов, кохання, закоханість. Кохання як любов-пристрасть. Феномен любові-дружби. Вище буття любові: любов як творення відносин між людьми і абсолютне подолання самотності. Розв'язання суперечності між любов'ю-дружбою та любов'ю-пристрастю: любов-цілісність. Любов-цілісність як любов-співтворення. Суперечність любові та свободи та її розв'язання. Любов як актуалізація особистісного начала в людині.

Тема 18. Сенс життя, смерть та безсмертя як філософські проблеми

Поняття сенсу життя. Проблема сенсу життя в історії філософії. Сенс життя у різних вимірах людського буття.

Філософський аналіз феномену смерті. Смерть як межова ситуація. Біофільна та некрофільна орієнтації людини (Е.Фромм). Кінцевість як ознака людського існування (М.Гайдегер).

Вчення про безсмертя в релігії та філософії Сходу. Ідея безсмертя в Античності. Безсмертя особистості в середньовічній культурі, культурі Відродження та Нового часу. Розуміння безсмертя у вченнях Вол. Соловйова та М. Бердяєва. Ідея безсмертя у Тейяра де Шардена. Феномен безсмертя з точки зору концепцій К. Юнга, С. Грофа, Р. Моуді. Безсмертя людини як продовження роду. Безсмертя та продовження життя. Безсмертя людини як безсмертя особистості. Безсмертя особистості в культурі. Безсмертя особистості як безсмертя самотворення. Прийняття ідеї безсмертя особистості як реалізація свободи совісті та основа формування фундаментальних сенсожиттєвих уявлень.

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Тема 19. Культура і цивілізація

Погляди на суспільство в історії філософії. Специфіка людського суспільства: від інстинкту до волі. Буденне та особистісне спілкування у суспільному житті, суперечність між ними. Суспільство: рід, цивілізація, культура. Суспільство й нація. Національне як філософська проблема. Поняття нації і етносу.

Феномен влади у суспільстві. Влада та маніпуляція. «Відкрите» та «закрите» суспільство. Феномен тоталітаризму. Міфологічні уявлення сучасності.

Поняття культури. Матеріальна і духовна культура суспільства.

Культура і цивілізація: суперечність між ними та способи її розв'язання. Цивілізація: ствердження волі до самозбереження та продовження роду. Розмаїття тлумачень поняття «цивілізація». Історичні типи та критерії визначення цивілізацій у різних парадигмах філософії історії. Цивілізація як економічне, політичне та соціокультурне утворення. Цивілізаційний підхід в інтерпретації розвитку суспільства: дикість, варварство, цивілізація.

Культура як об'єктивація граничного буття людини та вихід за його межі. Національна культура. Проблема співвідношення національного та загальнолюдського у культурі. Українська культура та її архетипи.

Тема 20. Поняття і структура суспільства

Історія суспільства та історія природи. Основні концепції філософії історії. Феномен історичної необхідності. Причинність, доцільність та стихійність у суспільній історії.

Закони та рушійні сили становлення людської спільноти. Історичні етапи розвитку суспільства: особливості еволюційної та революційної форм соціально-історичного поступу.

Поняття і структура суспільства: економічна, політична, соціальна, духовна царини.

Економічний вимір суспільства. Спосіб виробництва. Виробничі сили. Виробничі відносини. Людина як головна виробнича сила суспільства. Відносини власності, обміну та споживання.

Політичний вимір суспільства. Партії. Громадські організації. Держава.

Соціальний вимір суспільства. Сім'я як основа суспільства. Народність. Нація. Класи.

Доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство.

Тема 21. Людина в історичних вимірах суспільного буття. Спілкування, розуміння, толерантність

Поняття суспільного виробництва.

Проблема співвідношення особистості та суспільства як фундаментальна для сучасної соціальної філософії.

Добро і зло в історії. Організація колективу як примусовість та гармонія інтересів: тоталітарне та демократичне суспільство. Роль особистості в історії.

Проблема інтерсуб'єктивності як основи спілкування. Культура спілкування. Основні концепції та методики спілкування. Свобода і відповідальність.

Проблема ідентичності. Плюральність ідентичностей в сучасному світі. Феномен толерантності: минуле, сучасність, майбутнє. Розуміння як метод пізнання Іншого і суто людське ставлення до дійсності. Розуміння і самоідентифікація.

Тема 22. Сучасна філософська глобалістика та футурологія

Глобальні виміри сучасного суспільного життя. Глобалізація суспільних стосунків і поява планетарної свідомості. Глобальні проблеми як сукупність соціоприродних суперечностей у розвитку людства. Сутність, походження та основні типи глобальних проблем.

Сучасна філософська глобалістика та футурологія. Футурологія як науково виважене соціальне й антропологічне прогнозування. Футурологія і осягнення меж людського буття. Футурологія як метаантропологія. Футурологія в контексті постгуманізму і постантропології.

Всесвітні футурологічні організації та їх вплив на суспільство. Римський клуб. Проблема спрямованості історії, становлення ідей суспільного прогресу. Проблема «ціни» прогресу, суспільні ідеали і прогрес.

Майбутнє людства як предмет дослідження та прогнозування: світоглядні, науково-методологічні, морально-психологічні та духовно-культурні компоненти. Індустріальне та постіндустріальне суспільство. Місце України в постіндустріальному бутті людства.

Проблема духовного та душевного еволюціонування людини та людства.

ФІЛОСОФІЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Тема 23. Основні способи осягнення законів Всесвіту людиною: гносеологія і технологія

Співвідношення філософського та природничо-наукового тлумачення людини та світу. Особливості класичного, новокласичного та некласичного розуміння людини та світу.

Абстрактно-логічне виявлення і обґрунтування закономірностей існування предметного світу. Гносеологія. Агностицизм.

Історико-практичне освоєння конкретного речового світу. Досвід. Техніка. Технологія.

Філософське осягнення людини, суспільства та світу: метафізика і діалектика як бінарна та триадична методології. Епістемна природа метафізики як вчення про незмінні трансцендентні підмурівки світу.

Діалектика як вчення про розвиток через боротьбу суперечностей. Ідея розвитку в історії філософської думки. Принципи, методи, закони діалектики. Рух, становлення, розвиток. Проблема всезагальності законів розвитку: закономірність і закон. Моделі розвитку. Філософські суперечки навколо законів діалектики та їх доведеності.

Модифікації діалектики в сучасних філософських доктринах. Об'єктивна та суб'єктивна діалектика. Онтологічна та екзистенційна діалектика. Феномен «негативної діалектики». Діалектика як метаантропологія та метаантропологічна діалектика. Евристичні можливості діалектичної методології в науковому пізнанні.

Синергетика як теорія самоорганізації рухомих систем. Герман Хакен як теоретик випадковості. Детермінований хаос в природі та соціумі. Синергетичний підхід у вивченні неструктурованого інформаційного простору.

Тема 24. Пізнання і творчість у бутті людини

Пізнання і творчість: суперечність та її розв'язання. Пізнавальна діяльність людини. Особливості соціального пізнання, його концепції. Буденне, наукове, релігійне, художнє, філософське знання.

Феномен творчості. Творчість як адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Передумови та онтологічний сенс творчості. Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки.

Наука, філософія та мистецтво як форми культури. Наука: понятійне моделювання людини та світу. Мистецтво як художньо-образне розв'язання суперечностей людського життя. Філософія мистецтва. Деконструкція естетичного в сучасному мистецтві. Жанри мистецтва та становлення категорій естетики. Діалектика прекрасного та потворного у мистецтві. Піднесене, велич, гармонія, трагічне і комічне в мистецтві та житті людини. Мистецтво та наука на початку ХХІ століття: протистояння і можливість синтезу.

Метатеоретичне знання. Структура метатеоретичного знання: філософські засади науки, методи пізнання, наукова картина світу. Аналіз ситуацій їх виникнення, особливостей прояву та шляхів розв'язання. Філософські засади науки. Філософія як рефлексія над наукою. Прогностична місія філософської рефлексії. Філософія як засіб включення наукового пошуку у широкий соціокультурний контекст.

Тема 25. Наука як об'єкт філософського аналізу

Наука як спеціалізована форма пізнавальної діяльності. Соціокультурні передумови становлення науки. Наука як царина духовного виробництва, діяльність, система знань і соціальний інститут. Фундаментальне та прикладне в науці. Наукові революції. Особливості наукових знань.

Наукова раціональність і гуманістичні цілі науки. Інституалізація науки та наукове співтовариство. Свобода наукового пошуку та соціальна відповідальність науковця. Етика науки та соціальна відповідальність вченого. Наука та влада. Світоглядний статус науки на початку ХХІ століття.

Світоглядно-методологічні досягнення сучасної української філософії: людиноцентризм. Світоглядно-антропологічний підхід, екзистенційна антропологія та метаантропологія як методологія сучасного гуманітарного пізнання та світоглядне підґрунтя природничих наук.

Зародження науки та особливості її функціонування. Демаркація науки та метафізики. Верифікаціонізм. Фальсифікаціонізм. Потенційне спростування теорії як доказ її науковості. Проблема розвитку науки у критичному раціоналізмі. Кумулятивна модель розвитку науки. Теорія перманентних революцій К. Поппера. Методологія науково-дослідних програм І. Лакатоса. Теорія наукових революцій Т. Куна.

Тема 26. Предмет, зміст і значення логіки у науковому пізнанні

Мислення і пізнання світу. Стиль мислення і філософія. Взаємодія наук як чинник їх розвитку, методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки. Міграція методів, засобів і концептуальних схем. Методологічне значення діалектики єдності і розмаїття наук. Евристика.

Мова і мовлення як основні засоби пізнання та комунікації. Рідна та світова мова: суперечність і можливість її подолання. Зв'язок гносеологічного, аксіологічного, соціологічного, онтологічного, методологічного, філософсько-антропологічного і психологічного аспектів наукового пошуку. Мислення і мова. Логіка висловлювань. Логічна культура. Процедури міркування. Науковий текст.

Логіка як наука. Різновиди логічного знання. Наукові абстракції.

Основні форми логічного мислення (поняття, судження, умовисновок).

Основні закони правильного мислення (тотожності, несуперечності, виключеного третього, достатніх підстав).

Тема 27. Структура та основні форми наукового знання

Істина та її критерій. Істина філософська та істина наукова. Істинність, омана, похибка, хиба. Практика як критерій істинності теорії.

Характеристика наукового знання: суб'єктно-об'єктна взаємодія. Основні форми наукового пізнання (факт, ідея, проблема, гіпотеза, закон, концепція, теорія).

Поняття факту. Емпіричні факти – підґрунтя теорії. Пізнавальні операції при переході від даних спостереження до емпіричного факту.

Поняття ідеї. Наукова ідея.

Поняття проблеми. Наукова проблема.

Поняття гіпотези, її мета. Методи, що використовуються при висуванні гіпотези. Ступінь ймовірності гіпотези, її перетворення в наукову теорію.

Поняття закону і закономірності. Класифікація законів.

Поняття концепції та її формування.

Теорія. Структура наукової теорії та її функції.

Тема 28. Методологія наукового дослідження

Поняття методу та методології наукового дослідження. Вибір предмету, засобів і методів дослідження. Класифікація спеціальних наукових методів. Наукові методи та методики як засіб пізнання та перетворення дійсності. Інфраструктура наукового дослідження.

Філософські дискусії про засади і структуру наукового дослідження. Системний характер дослідницької діяльності. Особливості чуттєвого,

раціонального і проміжного рівнів досягнення предмету дослідження. Виклад та обґрунтування наукових результатів. Загальні принципи та концептуальні засади наукового дослідження, їх філософське підґрунтя.

Класифікація методів пізнавальної діяльності в науці. Рівні пізнання в науці: чуттєве і раціональне, інтуїтивне.

Проміжкове знання. Проблема обґрунтування ролі інтуїції у науковому пізнанні.

Методи емпіричного пізнання: спостереження, вимірювання, порівняння, експеримент. Емпіричне знання. Протоколи спостережень. Критерії науковості фактів.

Методи теоретичного пізнання: формалізація, аксіоматичність, гіпотетико-дедуктивність, абстрактне-конкретне, історичність-логічність, екстраполяція. Теоретичне знання. Структура теоретичного знання. Ідеальні об'єкти. Класифікація теорій. Функції теорій: описова, пояснювальна, прогностична. Взаємозв'язок емпіричного і теоретичного знання.

Загальнологічні методи пізнання: аналіз, синтез, індукція і дедукція, аналогія, моделювання.

ІСПИТ ТА КРИТЕРІЙ ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ В АСПІРАНТУРУ

1. Місце філософії у системі світогляду.
2. Філософія, релігія, наука, мистецтво.
3. Причини виникнення та історичні етапи розвитку філософії.
4. Поняття та предмет філософії.
5. Структура філософії.
6. Роль та функції філософії.
7. Наука як об'єкт філософського аналізу.
8. Методи наукового пізнання.
9. Основні форми наукового пізнання.
10. Основні закони логічного мислення.
11. Філософська антропологія.
12. Конфуціанство.
13. Даосизм.
14. Філософські школи Стародавньої Індії та їх проблематика.
15. Ранній буддизм як антибрахманське релігійно-філософське вчення.
16. Мілетська школа.
17. Філософія Геракліта.
18. Елейська школа.
19. Софісти. Релятивізм Протагора та Горгія.
20. Атомізм Демокріта.

21. Сократ та сократичні школи.
22. Ідеалістичне тлумачення буття Платоном.
23. Фізика та метафізика Аристотеля.
24. Епікуреїзм.
25. Стоїцизм.
26. Скептицизм.
27. Неоплатонізм.
28. Поняття середньовічної філософії та її теоретичні джерела. Християнська парадигма.
29. Патристика. Вчення Аврелія Августина.
30. Схоластика. Номіналізм і реалізм.
31. Буття як фундаментальна проблема філософії.
32. Людина та її буття як предмет філософського осмислення.
33. Свідомість як філософська проблема.
34. Проблема пізнання у філософії.
35. Суспільство як предмет філософського аналізу.
36. Соціально-правове та політико-психологічне вчення Н. Мак'явеллі.
37. Натурфілософія доби Відродження.
38. Релігійно-філософські ідеї Реформації. Контрреформація.
39. Соціальні утопії доби Відродження (Т. Мор, Т. Кампанелла).
40. Індуктивний метод Ф. Бекона.
41. Раціоналізм Р. Декарта.
42. Пантеїстичне вчення про субстанцію та свободу Б.Спінози.
43. Механістичний матеріалізм та вчення про державу Т.Гоббса.
44. Монадологія Г. Лейбніца.
45. Теорія пізнання Дж. Локка.
46. Французький матеріалізм XVIII століття.
47. Суб'єктивний ідеалізм XVIII століття (Дж.Берклі, Д. Г'юм).
48. Французьке Просвітництво (Монтеск'є, Вольтер, Руссо).
49. Докритичний та критичний періоди у творчості І.Канта.
50. Філософська система та діалектичний метод Г.Гегеля.
51. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
52. Філософія життя.
53. Прагматизм.
54. Основні ідеї філософії марксизму.
55. Екзистенціалізм.
56. Фрейдизм та неофрейдизм.
57. Позитивізм.
58. Філософія науки.
59. Зародження філософських ідей в Київській Русі.
60. Філософія Г.Сковороди.
61. Поняття «ідеальне», «матеріальне».
62. Поняття «суб'єкт» і «об'єкт».
63. Поняття «дух», «душа».

64. Поняття «психіка», «свідомість».
65. Поняття «матерія», «буття».
66. Поняття «ідея», «ідеал».
67. Поняття «істина», «інтуїція».
68. Поняття «онтологія», «гносеологія».
69. Поняття «гуманізм», «антропоцентризм».
70. Поняття «політеїзм», «монотеїзм».
71. Поняття «пантеїзм», «деїзм».
72. Поняття «монізм», «дуалізм».
73. Поняття «логіка», «методологія».
74. Поняття «детермінізм», «індетермінізм».
75. Поняття «індукція», «дедукція».
76. Поняття «діалектика», «метафізика».
77. Поняття «предмет», «проблема».
78. Поняття «раціоналізм», «емпіризм».
79. Поняття «плюралізм», «герменевтика».
80. Поняття «матеріалізм» та його різновиди.
81. Поняття «ідеалізм» та його різновиди.
82. Поняття «трансцендентний», «трансцендентальний».
83. Поняття «агностицизм», «релятивізм».
84. Поняття «мораль», «імморалізм».
85. Поняття «естетика», «етика».
86. Поняття «релігія», «міфологія».
87. Поняття «факт», «подія».
88. Поняття «техніка», «технологія».
89. Поняття «закон», «закономірність».
90. Поняття «концепція», «теорія».

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ

1. Філософія в житті людини.
2. Філософія та світогляд. Буденний, особистісний та філософський світогляди.
3. Проблема взаємодії філософії та міфології.
4. Філософія і релігія.
5. Філософія і політика.
6. Філософія і наука.
7. Філософія і мистецтво.
8. Захід та Схід як шляхи людського буття у світі та їх специфіка.
9. Особливості філософування у Стародавніх Китаї та Індії.
10. Індуїзм і його головні ідеї: карма і сансара.
11. Буддизм як інтегруюча релігійно-філософська система Сходу.
12. Давньокитайська філософія.

13. Даосизм і конфуціанство.
14. Загальна характеристика античної філософії.
15. Класична антична філософія (Сократ, Платон, Аристотель).
16. Основні риси філософії доби еллінізму та її школи.
17. Християнство як світоглядна основа середньовічної філософії.
18. Основні риси філософії Середньовіччя.
19. Загальна характеристика патристики та схоластики.
20. Філософія романського та германського Відродження.
21. Загальна характеристика філософії Нового часу. Протистояння емпіризму та раціоналізму (Ф. Бекон, Р. Декарт).
22. Основні проблеми філософії Просвітництва.
23. Загальна характеристика німецької класичної філософії.
24. Філософія І. Канта.
25. Вчення про абсолютне «Я» у Й. Фіхте.
26. Філософія Ф. Шеллінга.
27. Філософія Г. Гегеля. Вчення про Абсолютну Ідею, Абсолютний Дух і людину.
28. Філософія романтизму.
29. Поняття класичної та некласичної філософії.
30. Філософія Л.Фейєрбаха: антропологія замість теології.
31. Марксизм: соціоцентрична парадигма людського буття.
32. Категорія «відчуження людини» у молодого К. Маркса.
33. Поняття суспільно-економічної формації в марксизмі.
34. Філософія А. Шопенгауера: воля, страждання, уявлення.
35. Філософія Ф. Ніцше: ідеї волі до влади та Надлюдини.
36. Психоаналітична парадигма людського буття.
37. Вчення З.Фрейда: свідоме та позасвідоме. Поняття витіснення та сублімації.
38. К. Юнг: архетипи колективного позасвідомого.
39. Е. Фромм: відчуження та любов.
40. Витоки і риси української філософії.
41. Філософія Г. Сковороди.
42. «Філософія Серця» П. Юркевича.
43. Українська новітня філософія.
44. Феномен російської філософії XIX-XX століть.
45. Філософське кредо В. Соловйова: ідея Боголюдства.
46. Філософська антропологія у XX столітті.
47. М.Шелер та Г.Плеснер як засновники сучасної філософської антропології.
48. Загальна характеристика філософії екзистенціалізму.
49. Феномен атеїстичного екзистенціалізму (Ж.- П. Сартр, А. Камю).
50. Феномен релігійного екзистенціалізму (К. Ясперс, Г. Марсель).
51. Персоналізм як філософська течія.
52. Проблема обґрунтування знання. Верифікаціонізм. Фальсифікаціонізм.

53. Проблема розвитку науки. Раціоналістичні моделі розвитку науки.
54. Персоналістична спрямованість світорозуміння М.Бубера і Тейяра де Шардена.
55. Екзистенційна антропологія та метаантропологія як поєднання підходів класичної філософської антропології, екзистенціалізму і персоналізму.
56. Структура метатеоретичного знання: філософські засади науки, методи пізнання, наукова картина світу.
57. Категорія буття у філософії. Специфіка людського буття.
58. Структура теоретичного знання: гіпотези, закони, теорії.
59. Воля до влади та воля до творчості і пізнання як основи граничного буття людини.
60. Емпіричне пізнання та його методи: спостереження, експеримент.
61. Феномен влади у суспільстві. Воля до влади.
62. Культура і цивілізація: суперечність та її розв'язання.
63. Цивілізація: ствердження волі до самозбереження та продовження роду.
64. Поняття матеріальної та духовної культури. Етнокультура.
65. Українська культура та її виміри.
66. Пізнання та творчість, суперечність між ними та її розв'язання.
67. Поняття логіки наукового пізнання. Види пізнання.
68. Мистецтво як художнє розв'язання суперечностей людського життя.
69. Поняття індивіду, індивідуальності, особистості.
70. Концепції особистості у персоналізмі (М. Бердяєв, Е. Муньє).
71. Доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство. Місце України в постіндустріальному суспільстві
72. Особистість і стать. Проблема гендерної рівності та гендерного партнерства.
73. Особистість та проблема самотності. Зовнішня та внутрішня самотність.
74. Соціальна структура суспільства. Сім'я як основа суспільства.
75. Мораль і моральність у розвитку людини.
76. Концепції любові у європейській філософії (Платон, В. Соловйов, М. Бердяєв, Е. Фромм).
77. Поняття сенсу життя. Сенс життя у різних вимірах людського буття.
78. Ідея безсмертя як основа формування фундаментальних сенсожиттєвих уявлень.
79. Поняття, структура та історичні етапи розвитку суспільства.
80. Актуальні проблеми сучасної глобалізації та футурології.
81. Політична структура суспільства.
82. Свідомість і мова.
83. Економічна структура суспільства.
84. Поняття та структура матерії. Простір і час як форми існування матерії.
85. Істина як гносеологічна, культурологічна категорія та екзистенціал. Проблема критерію істини.

86. Поняття та структура свідомості.
87. Проблема співвідношення особистості та суспільства як фундаментальна для сучасної соціальної філософії.
88. Виникнення та історичні етапи розвитку суспільства. Проблема сенсу та спрямованості історії.
89. Поняття наукового методу. Роль філософії у науковому пізнанні.
90. Духовна структура суспільства.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДІ

Білет складається із трьох питань, у яких містяться елементарні (як для вступників до аспірантури, які мають ступінь бакалавра чи магістра) знання з питань методології, філософської антропології, історії філософії, соціальної філософії, релігієзнавства, гносеології, онтології, логіки, етики, естетики, філософії історії, культурології, філософії науки. Підготовка здобувачем до усної відповіді складає не менше сорока астрономічних хвилин. Письмовий варіант відповіді, який додається до протоколу у вигляді екзаменаційного листа, передбачає, як мінімум, розгорнутий план відповіді на кожне із питань.

Оцінка **«відмінно»** виставляється, якщо здобувачем наукового ступеня PhD ґрунтовно і повно викладається тема, виявляється повне розуміння матеріалу; демонструється послідовна, несуперечлива, фактологічно підтверджена світоглядно-теоретична позиція; аргументація відзначається чіткими формулюваннями, власна думка неспростовністю, доведеністю у дискусії; із застосуванням певної методології дослідження аналізуються основні питання; викладається матеріал логічно, послідовно; репрезентуються отримані знання у нестандартних ситуаціях; виявляється здатність сформулювати проблему.

Оцінка **«добре»** виставляється вступнику, аспіранту чи здобувачу, якщо він дає відповідь, що задовольняє ті ж вимоги, що й оцінка “відмінно”, але допускає поодинокі недоліки, порушує послідовність викладу. Не розуміється досконало на проблемному характері питання, загалом репродуктивно, а не творчо висвітлює тему. Вміє застосовувати отримані знання у стандартних ситуаціях.

Оцінка **«задовільно»** виставляється, якщо вступник, аспірант чи здобувач, виявляє знання і розуміння висловленої теми, але викладає матеріал не досить повно, допускає помилки фактологічного порядку, не вміє аналізувати сутності проблеми, викладає матеріал непослідовно.

Оцінка **«незадовільно»** виставляється, якщо вступник, аспірант чи здобувач, не готовий відтворити основну інформацію з поставлених питань, допускає помилки, що спотворюють сутність проблеми, нелогічно викладає матеріал.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ПІДРУЧНИКИ, НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ ТА СЛОВНИКИ

1. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст): Підручник. – К.: Тандем, 2000. – 416 с.
2. Волинка Г. І., Гусев В. І., Огородник І. В., Федів Ю. О. Вступ до філософії. Історико-філософська пропедевтика : Підручник. – К.: Вища школа, 1999. – 624 с.
3. Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Всемирная энциклопедия. Философия. XX век / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2002. – 976 с.
5. Бесс, Ж.-М. Философия: краткий курс / Ж.М.Бесс, А.Буасьер; пер. с франц. – М.: АСТ: Астрель, 2005. – 156 с.
6. Горак Г. І. Філософія. Курс лекцій. – К.: Либідь, 1998. – 412 с.
7. Горський В. С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К.: Наукова думка, 1997. – 285 с.
8. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К.: Наукова думка, 1993. – 289 с.
9. Історія філософії України. Хрестоматія. Ред. Горський В., Нічик В. – К.: «Вища школа», 1993. – 395 с.
10. Ільїн В. В. Філософія: підручник: у 2-х ч. Ч.1. Історія розвитку філософської думки/ В. В. Ільїн, Ю. І. Кулагін. – К.: Альтерпрес, 2002. – 464 с.; Актуальні проблеми сучасності. – К.: Альтерпрес, 2002. – 480 с.
11. Касьян В. І. Філософія : Відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб.5-е вид., випр. і доп. – К.: Вікар, 2008. – 347 с.
12. Касьян В. І. Філософія : навчальний посібник. – К.: Знання, 2004. – 406 с.
13. Кремень В.Г. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : Підручник. – К.: Книга, 2005. – 398 с.
14. Кунцман П., Буркард Ф.-П., Видман Ф. Философия: dtv-Atlas: Пер. С 9-го нем.изд. – М.,: Рыбари, 2002. – 268 с.
15. Лубський В. І. Релігієзнавство: Підручник – К.: Вілбор, 1997. – 480 с.
16. Лук'янець В.В., Соболев О.М. Філософський постмодерн. Навч. посібник. – К., 1998.
17. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Вступ до історії філософії в Україні» / Укладачі Гірман Ю. І., Киселиця І. М., Киселиця С. В., Крючков А. І. – Ч.: ЧТІ, 1993. – 30 с.
18. Огородник І. В., Русин М. Ю. Українська філософія в іменах: Навчальний посібник / За ред. М. Ф. Тарасенка. – К., 1997.
19. Петрушенко В. Л. Філософія : Курс лекцій : навчальний посібник. – 3-тє видання, перероблене і доповнене / В. Л. Петрушенко. – Л.: Новий світ, 2002, 2005. – 456 с.
20. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю.Лісняка, П. Таращука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

21. Стивенсон Д. Філософія / Джей Стивенсон; пер. с англ. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 294 с.
22. Соціальна філософія. Короткий енциклопедичний словник / Ред. Андрущенко В. П., Горлач М. І. – К. – Х.: Рубікон, 1997. – 400 с.
23. Табачковський В. Г., Булатов М. О., Хамітов Н. В. Філософія: світ людини. Курс лекцій. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2003. – 429 с.
24. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії. – К.: Україна, 2001. – 512 с.
25. Філософський енциклопедичний словник /Ред. Шинкарук В. І. та інші. – К.: Абрис, 2002. – 741 с.
26. Філософський словник / Упор. та ред. Шинкарук В. І. та інші. – 2-е вид. – К.: Вища школа, 1999. – 388 с.
27. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник /Ред. І. Бичко, та ін. – К.: Либідь, 1999. – 419 с.
28. Філософія. Навчальний посібник / Ред. В. Кременя, Ф. Горлача. – К.: Вища школа, 2002. – 537 с.
29. Філософія. Навчальний посібник / Ред. І. Надольного та ін. Вид.5-е.– К.: Вікар, 2006. – 364 с.
30. Філософська думка в Україні : бібліогр. слов. / авт. кол. В.С.Горський, М.Л.Ткачук, В.М.Нічик та ін. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2002. – 244 с.
31. Філософський словник соціальних термінів. 2-ге вид. – Х.: Рубікон, 2005. – 449 с.
32. Філософія. Методичні рекомендації для аспірантів та здобувачів наукового ступеня / Укладачі Хамітов Н. В., Киселиця І. М., Киселиця С. В. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – 69 с.
33. Философия и методология науки / Под редакцией В. И. Купцова. – М.: АСПЕКТ ПРЕСС, 1996. – 557 с.
34. Хамитов Н. Философская антропология: словарь (в соавторстве с Крыловой С., Розовой Т., Минева С., Лютым Т. и др.). Издание 2-е, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2015. – 438 с.
35. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Навчальний посібник зі словником / Під ред. Н.Хамітова. 3-е видання, перероблене та доповнене.– К.: КНТ, 2015. – 396 с.
36. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. Издание 2-е, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2015. – 277 с.
37. Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. – К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2008. – 311 с.
38. Читанка з історії філософії. У 6 книгах / Під ред. Волинки Г. І. – К.: «Вища школа», 1992-1993.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА: ТРАКТАТИ, МОНОГРАФІЇ, СТАТТІ

До списку першодруків українською та російською мовами ввійшли найвизначніші пам'ятки вітчизняної та світової філософії. Частина із них щороку включають до питань кандидатського іспиту, позаяк вони відображають здобутки основних філософських традицій, шкіл, течій, напрямів тощо, а їх зміст відповідає колу актуальних проблем відповідних наукових спеціальностей. Всі джерела є доступними, оскільки вони неодноразово перевидавалися і, без сумніву, не могли не потрапити до фондів бібліотек (імені Короленка, Островського, вищих навчальних закладів) нашого міста. Вони є до снаги всім, хто має вищу освіту, оскільки були рекомендовані у курсі вивчення філософії для бакалаврів та магістрів усіх напрямів і спеціальностей державних ВНЗ.

Розпочинаючи роботу над вивченням першоджерел, необхідно детально ознайомитися із змістом, звернути увагу на його тлумачення у підручниках, навчальних посібниках, енциклопедіях, словниках, наукових статтях, що зазначені у даних «Методичних рекомендаціях...» Наразі радимо, уважно прочитавши твір, зробити короткий конспект, який обов'язково повинен містити ключові слова. У разі потреби Ви можете звернутися за консультацією до членів екзаменаційної комісії.

- Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации. – М.:ВЛАДОС, 1994.
- Акимова А. Вольтер. – М.,1970.
- Антология мировой философии. В 4-х тт. // Ред.Соколов В.В. и др. – М., 1969-1972.
- Абеляр П. История моих бедствий. – М., 1959.
- Аверинцев С.С. Западно-восточные размышления или о несходстве сходящего // Восток-Запад. Исследования. Переводы. Публикации. –М., 1988.
- Агацци Э. Человек как предмет философии // Вопросы философии.– 1989.– №2.
- Адорно Т.К. К логике социальных наук // Вопросы философии. – 1992. – №10.
- Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. – М., 1991.
- Аристотель. Метафизика // Соч. В 4 т.- М., 1976. – Т.1.
- Аристотель. Никомахова этика // Соч. В 4 т.- М., 1983. – Т.4.- с. 53.
- Асмус В.Ф. Античная философия. – М., 1976.
- Башляр Г.Новый рационализм. Пер. с фр. – М.,1987.
- Белл Д. Наступление постиндустриального общества. Опыт социального прогноза. – М.: Экзамен, 1973.
- Белл Д.Социальные рамки информационного общества. – М.: Харвест, 1980.
- Бергсон А. Два источника морали и религии.– М., 1994.
- Бергсон А. Душа и тело Опыт о непосредственных данных сознания.

- Материя и память // Сочинения: В 2 т. Т.1. – М., 1993.
- Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М., 1990.
  - Бердяев Н. О назначении человека. – М., 1993.
  - Бердяев Н. Самопознание. – М., 1991.
  - Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества. – М., 1989.
  - Бердяев Н.А. Философия неравенства. М., 1990.
  - Беркли Дж. Трактат о принципах человеческого знания, в котором исследованы главные причины заблуждений и затруднений в науках, а также основания скептицизма, атеизма и безверия. Три разговора между Гиласом и Филонусом, в опровержение скептиков и атеистов // Сочинения. – М., 1978.
  - Бёме Я. Об избранности по благодати. – К., 1995.
  - Богомоллов А.С. Античная философия. – М., 1995.
  - Богомоллов А.С. Античная философия. – М., «Мысль», 1995.
  - Боэций С. «Утешение философией» и другие трактаты. – М., 1990.
  - Бруно Дж. Диалоги. – М., 1949.
  - Бубер М. Проблема человека // Два образа веры. – М., 1995.
  - Булатов М.А. Немецкая классическая философия. Часть I. Кант. Фихте. Шеллинг. – К., 2003.
  - Булатов М.А. Немецкая классическая философия. В 2-х частях. Часть II. Гегель. Фейербах. – К., 2006.
  - Булгаков С.Н. Свет невечерний: Созерцания и умозрения. – М., 1994.
  - Булгаков С.Н. Философия хозяйствования. – М., 1990.
  - Бэкон Ф. Опыты, или наставления нравственные и политические // Сочинения в двух томах. 2-е, испр. и доп. изд. Т.2 – М., 1978.
  - Бэкон Ф. Новый Органон, или истинные указания для истолкования природы // Сочинения в двух томах. 2-е, испр. и доп. изд. Т.2 – М., 1978.
  - Бэкон Ф. О достоинстве и приумножении наук // Сочинения в двух томах. 2-е, испр. и доп. изд. Т.1 – М., 1978.
  - Быховский Б.Э. Кьеркегор. – М., 1972.
  - Валла Лоренцо. Об истинном и ложном благе. О свободе воли. – М., 1989.
  - Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К., 1994.
  - Велесова книга. Славянские Веды. – М., 2002.
  - Вейнингер О. Пол и характер. – М., 1993.
  - Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму // Вебер М. Избр. произведения. – М., 1990.
  - Вебер М. Наука как призвание и профессия // Избр. произв. – М., 1990.
  - Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление. – М., 1991.
  - Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
  - Вернан Ж.-П. Происхождение древнегреческой мысли. Пер. с фр. – М., 1988.

- Винниченко В. Відродження нації: У 3 т. – К., 1990.
- Витгенштейн Л. Логико-філософський трактат. – М., 1958.
- Вишенський І. Твори. – К., 1959.
- Вольтер. Трактат о метафізиці // Філософські сочинення. – М., 1988.
- Восток-Запад. Исследования. Переводы. Публикации. – М., 1988.
- Габитова Р.М. Філософія німецького романтизму. – М., 1989.
- Гайденко П.П. Філософія Фихте і сучасність. – М., 1979.
- Гайденко П.П. Еволюція поняття науки (XVII-XVIII в.в.). – М., 1987.
- Габермас Ю. Єдність розуму у розмаїтті його голосів. – К., 2002.
- Гадамер К.-Г. Істина і метод. – М., 1998.
- Гарэн Э. Проблемы итальянского Возрождения. Пер. с итал. – М., 1986.
- Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет: В 2 т. – М., 1971.
- Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. – СПб., 1992.
- Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 1. Наука логики. – М., 1974.
- Гете И.В. Фауст. – М., 1962.
- Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та виховання. – К., 1994.
- Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. – К., 2000.
- Головка Б.А. Філософська антропологія : Навч. посібник – К., 1997.
- Голосовкер Я.Э. Логика мифа. – М., 1987.
- Гольбах П. Система природы, или о законах... // Избр. филос. произв.: В 2 т. Т.1. – М., 1963.
- Гомер. Илиада. Одиссея. Пер. с древнегреч. – М., 1967.
- Горак Г.І. Смісл життя, безсмертя буття і доля людини // Філософсько-антропологічні читання'96. – 1996. –Вип. 2.
- Горський В.С. Історія української філософії. – К., 1996.
- Горський В. Філософія в українській культурі: методологія та історія. Філософські нариси. – К., 2001.
- Горфункель А.Х. Філософія епохи Возрождения. –М., 1980.
- Гофф Ф. Цивілізація середньовікового Запада. – М., 1992.
- Границы науки. – М.: ИФ РАН, 2000.
- Грушевський М. На порозі нової України. – К., 1991.
- Грушевський М. Хто такі українці, і чого вони хочуть. – К., 1991.
- Гулыга А. Гегель. – М., 1970.
- Гулыга А. Кант. – М., 1981.
- Гулыга А. Німецька класическа філософія. – М., 1986.
- Гулыга А. Шеллинг. – М., 1982.
- Гусєв В.І. Вступ до метафізики: Навчальний посібник. – К., 2004.
- Гусєв В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст. – К., 2000.

- Гуссерль Е. Формальна і трансцендентальна логіка // Читанка з історії філософії, в 6-ти книгах. Книга VI. Зарубіжна філософія ХХ ст. – К., 1993.
- Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философии. Философия как строгая наука. – Мн., М., 2000.
- Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – М., 1984.
- Г'юм Д. Трактат про людську природу: Спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі – К., 2003.
- Данте Алигьери. Божественная комедия. – М., 1987.
- Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках. – К., 2001.
- Декарт Р. Метафізичні розмисли. – К., 2000.
- Дидро Д. Энциклопедия, или Толковый словарь наук, искусств и ремёсел. – М., 1982.
- Делёз Ж., Гваттари Ф. Что такое философия? – СПб., 1998.
- Джеймс У. Воля к вере / Пер. с англ. – М., 1997.
- Джемс В. Многообразие религиозного опыта. – СПб., 1993.
- Джохадзе Д.В. Основные этапы развития античной философии. – М., 1977.
- Дільтей В. Виникнення герменевтики // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки: Хрестоматія. – К., 1996.
- Дидро Д. Сочинения: В 2 т. – М., 1986-1991.
- Донцов Д. Націоналізм. – Лондон; Торонто, 1986.
- Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу // Вибране. – К., 1991.
- Древнеегипетская книга мертвых. Слово устремленного к свету. – М., 2002.
- Дьюї Дж. Свобода і культура // Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
- Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления. – М., 2-е издание, 1919.
- Жильсон Э. Философ и теология. – М., 1995.
- Жильсон Э. Разум и откровение в Средние века // Богословие в культуре средневековья. – К., 1992.
- Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1992.
- Заратустра. Учение огня. Гаты и молитвы. – М., 2002.
- Зеньковский В.В. История русской философии. – Л., 1991.
- Зеньковский В.В. Основы христианской философии. – М., 1996.
- Зегет В. Элементарная логика / Пер. с нем. – М., 1985.
- Зеров М. Пантелеймон Куліш // Твори: У 2-х т. Т.2. – К., 1990.

- Енгельс Ф. Людвіг Фейербах і кінець класичної німецької філософії // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. 2-е вид. Т.21. – К., 1964.
- Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. 2-е вид. Т.21. – К., 1964.
- Енгельс Ф. Діалектика природи // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения. Т.20. – М., 1959.
- Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. – К., 1999.
- Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – панування природи. Монографія. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.
- Іларіон. Слово про Закон і Благодать // Історія філософії України. Хрестоматія. – К., 1993.
- Ильенков Э.В. Философия и культура. – М., 1991.
- Избранные труды русских логиков XIX века. – М., 1956.
- Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
- Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде // Сумерки богов. – М., 1988.
- Кант И. Критика чистого разума. – СПб., 1993.
- Кант И. Критика практического разума // Сочинения. Т.4.Ч.1. – М., 1965.
- Капица С.П., Общая теория роста населения Земли. "Наука", М. 1999.
- Карнап Р. Подолання метафізики через логічний аналіз // Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. – К., 1998.
- Карнап Р. Философские основания физики. – М., 1971.
- Кассирер Э. Опыт о человеке: введение в философию человеческой культуры // Проблема человека в западной философии.– М., 1988.
- Категориальные структуры познания и практики / Авт. кол. Табачковский В.Г. и др. – К., 1986.
- Кафка Ф. Замок. – К., 1995.
- Кессиди Ф.Х. Сократ.- М., 1988.
- Кістяківський Б.О. Українці і російське суспільство. Проблеми і завдання соціально-наукового пізнання // Філософ. і соціол. думка. – 1992. – №1.
- Киреевский И.В. Эстетика и критика. – М., 1978.
- Киркегор С. Наслаждение и долг. Пер. с дат. Изд.3-е. – К., 1994.
- Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
- Кониський Г. Філософські твори: У 2-х т. – К., 1990
- Конфуций. Беседы и высказывания. – М., 2001.
- Копнин П.В. Гносеологические и логические основания науки. – М., 1974.
- Корет Э. Основы метафизики. Пер. с нем. – К., 1998.
- Корнев В.И. Сущность учения буддизма // Философские вопросы буддизма. – Новосибирск, 1984.
- Костомаров М.І. Книга буття українського народу. – К., 1991.

- Костомаров М.І. Слов'янська міфологія: Вибрані праці з фольклористики й літературознавства. – К., 1994.
- Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз) : монографія. – Ніжин, 2011.
- Крымский С.Б., Парахонский Б.А., Мейзерский В.М. Эпистемология культуры (Введение в обобщенную теорию познания). – К., 1993.
- Крымский С.Б. Философия как путь человечности и надежды. – К., 2000.
- Кузанский Н. Об учёном незнании // Соч. в 2-х т. Т. 1. – М., 1979.
- Куайн У. ван О. Слово и объект. – М., 2000.
- Кузнецов В.Г. Герменевтика и гуманитарное познание. – М., 1991.
- Кузнецов В.Г., Мееровский Б.В., Грязнов А.Ф. Западно-европейская философия 18 столетия. – М., 1985.
- Куліш П. Вибрані твори. – К., 1969.
- Кульчицкий О. Основы философии і філософічних наук. – Мюнхен-Львів, 1995.
- Кульчицкий О. Український персоналізм. – Мюнхен; Париж; 1985.
- Кун Н.А. Легенды и мифы Древней Греции. Пособие для учителей. – М., 1975.
- Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
- Кууси П. Этот человеческий мир. Пер. с англ. – М., 1988.
- Кушаков Ю.В. Историко-философская концепция Л. Фейербаха. – К., 1981.
- Кьеркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
- Лабиринты одиночества: Пер. с англ. – М., 1989.
- Лакатос И. Доказательства и опровержения. – М., 1967.
- Ламетри Ж.О. Трактат о душе (естественная история души). Человек-машина. Человек-растение. Анти-Сенека, или рассуждения о счастье // Сочинения. 2-е изд. – М., 1983.
- Лао-цзи. Дао де цзин // Читанка з історії філософії. – К., 1992.
- Леви-Стросс К. Структурная антропология. – М., 1987.
- Левчук Л.Т. Психоанализ: от бессознательного к “усталости сознания”. – К., 1989.
- Лейбниц Г.В. Новые опыты о человеческом разумении // Сочинения в 4 томах. Т.2. – М., 1983.
- Лейбниц Г.В. Опыты теодицеи о благодати Божией, свободе человека и начале зла. // Сочинения в 4 томах. Т.4. – М., 1989.
- Лекторский В.А. Объект, субъект, познание. – М., 1980.
- Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм. // Полн. собр. соч. Т.18. – М., 1969.
- Ленин В.И. Философские тетради. // Полн. собр. соч. Т.29. – М., 1969.
- Лэйнг Р.Д. Феноменология переживания. – К., 1995.
- Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – Київ; Філадельфія, 1995.

- Липинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.
- Личкова В.А. Слов'янський Sacrum – скарбниця Європи: Наукові та публіцистичні праці із славістики, україністики, культурологічної регіоніки. – Чернігів, 2010.
- Локк Дж. Опыт о человеческом разумении // Сочинения в трёх томах. Т.1, 2. – М., 1985.
- Локк Дж. Два трактата о правлении // Сочинения в трёх томах. Т.3. – М., 1988.
- Лосев А. Русская философия // Философия. Мифология. Культура – М., 1991.
- Лосев А.Ф. История античной философии. – М., 1989.
- Лосев А.Ф. История античной эстетики. Аристотель и поздняя классика. – М., 1975.
- Лосев А.Ф. Последние века (3-6 века). – М., 1988.
- Лу Куань Юй. Даосская йога, алхимия и бессмертие. – СПб., 1993.
- Лукрецій, Тіт Кар. Про природу речей. – К., 1988.
- Лютер М. О рабстве воли // Избранные произведения. – СПб., 1994.
- Лютий Т.В. Розумність нерозумного : Монографія. – К., 2007.
- Лях В. Е. Екзистенційна свобода: вибір та відповідальність (філософська концепція Ж.-П. Сартра) // Філософська та соціологічна думка. – 1995. – № 5-6.
- Майоров Г.Г. Формирование средневековой философия. – М., «Мысль», 1983.
- Макіавеллі Н. Державець. – К., 2001.
- Малахов В.А. Культура и человеческая целостность. – К., 1984.
- Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – М., 1990.
- Мамардашвили М.К. Картезианские размышления. – М., 1993.
- Мамардашвили М. Мой опыт нетипичен. – СПб., 2000.
- Маритен Ж. Величие и нищета метафизики // Избранное. – М., 2004.
- Марк Аврелій. На самоті з собою. Роздуми // Читанка з історії філософії. – К., 1992.
- Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие. Экономико-философские рукописи 1844 года // Маркс К., Энгельс Ф. Соч., 2-е изд. Т.13., Т.42 – М., 1959.
- Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология. Гл. Фейербах // Избр. соч.: В 9 т. Т.2. – М., 1985.
- Маркузе Г. Одномірна людина. Дослідження розвинутого індустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К., 1996.
- Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Философ. исследование учения Фрейда. – К., 1995.
- Марсель Г. К трагической мудрости и за её пределы // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.

- Марсель Г. Homo viator. – К., 1998.
- Марголис Дж. Личность и сознание. Перспективы нередуктивного материализма. – М., 1986.
- Масуда Йонезі. Гіпотеза про генезис Homo intelligens / Пер. Віталій Лях. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Masuda_Yoneji/
- Машенко С.Т. Основні проблеми в історії української філософії. – Чернігів, 2001.
- Мейстер Экхарт. Книга божественного утешения. Проповеди и трактаты. – К., 1995
- Мелюхин И.С. Информационное общество: истоки, проблемы, тенденции развития. – М.: Издательство МГУ имени М. В. Ломоносова, серия «21 век: информация и общество», 1999.
- Мень А. История религии: В поисках пути истины и жизни: В 7 т.Т.1. – М., 1991.
- Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. – К., 2001.
- Методы логического анализа. – М., 1977.
- Мінаков М.А. Історія поняття досвіду: Монографія. – К., 2007.
- Мир философии. Книга для чтения. В 2 частях. / Сост. Гуревич П.С., Столяров В.И. – М., 1991.
- Мотрошилова Н.В. Рождение и развитие философских идей / Историко-философские очерки и портреты. – М., 1991.
- Мунье Э. Персонализм. – М., 1992.
- Найдыш В.М. Философия мифологии. – М., 2002.
- Нарский И.С. Давид Юм. – М., 1973.
- Нарский И.С. Западно-европейская философия 17 века. – М., 1974.
- Негодаев И.А. Философия техники. – Ростов н/Д: Издательский центр ДГТУ, 1997.
- Ницше Ф. Воля к власти. – Л., 1992.
- Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. – Л., 1990.
- Ницше Ф. Так говорил Заратустра. – М., 1990.
- Ойзерман Т.И. Принцип познаваемости мира. // Филос. науки. – 1990. - №10.
- Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., 1991.
- Ортега-і-Гассет Х. Нові симптоми // Читанка з історії філософії. Книга VI. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
- Осипов А.О. Онтологія духовності: Монографія: У 2-х книгах. – Миколаїв, 2008.
- Осипов Ю.М. Опыт философии хозяйства. – М., 1990.
- Парсонс Г. Человек в современном мире. Пер. с англ. – М., 1985.
- Патнэм Х. Разум, истина и история. – М., 2002.
- Паскаль Б. Мысли // Библиотека всемирной литературы. Т.42. – М., 1974.

- Пирс Ч.С. Избранные произведения. – М., 2000.
- Платон. Держава. – К., 2000.
- Платон. Тімей // Читанка з історії філософії, книга І. Філософія Стародавнього світу. – К., 1992.
- Платон. Пир // Соч. В 4 т. Т. 2. – М., 1993.
- Плотин. Эннеады. – М., 1995.
- Плеснер Г. Ступени органического и человек // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Потєбня О. Естетика і поетика слова. – К., 1985.
- Полани М. Личностное знание. Пер. с англ. – М., 1985.
- Попов М.В. Аксиология і медицина (Проблема цінностей і медицина). – К., 2003.
- Попович М.В. Мироззрение древних славян. – К., 1985.
- Попович М.В. Логіка і наукове пізнання. – К., 1971.
- Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., 1999.
- Попович М.В. Бути людиною. – К., 2011.
- Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття. – К., 1997.
- Попович М.В. Творчество и идея целостности // Світогляд і духовна творчість. – К., 1993.
- Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1,2. – К., 1994.
- Поппер К. Логика и рост научного познания. – М., 1983.
- Поппер К. Логика научного исследования. – М., 2004.
- Прокопович Ф. Філософські твори: У 3-х т. – К., 1979-1981.
- Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Пролєев С. Античный мир. – М., 2000.
- Радхакришнан С. Индийская философия. В 2 тт. /Пер. с англ.– СПб., 1994.
- Рассел Б. Почему я не христианин. – М., 1987.
- Рассел Б. Искусство мыслить. – М., 1999.
- Рассел Б. Исследование значения и истины. – М., 1999.
- Рассел Б. Человеческое познание: его сферы и границы. – М., 2000.
- Рационализм и культура на пороге тысячелетия. Материалы III Российского философского конгресса (16-20 сентября 2002 г.) в 3 т. – Р.н/Д., 2002.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. I. Античность. – СПб., 1994.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. II. Средневековье. – СПб., 1994.
- Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Новое время. – СПб., 1996.
- Рикер П. Герменевтика, этика, политика. – М., 1995.

- Рикерт Г. Границы естественнонаучного образования понятий. – СПб., 1997.
- Рікер П. Історія та істина. – К., 2001.
- Рікер П. Сам як інший. Пер. з фр. – К., 2000.
- Розанов В.В. Сумерки просвещения. – М., 1990.
- Роменец В. Жизнь и смерть в научном и религиозном истолковании. – К., 1989.
- Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди. – К., 1993.
- Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. – К., 2001.
- Сартр Ж.П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм// Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм - це гуманізм // Читанка з історії філософії. Книга VI. Зарубіжна філософія ХХ століття. - К., 1993.
- Сартр Ж.П. Фрейд. – М., 1994.
- Самосознание европейской культуры 20 века. – М., 1991
- Сенека Л.А. Нравственные письма к Луцилию. – М., 1986.
- Святой Августин. Сповідь / Пер. з латини. – К., 1999.
- Скворода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. – К., 1983.
- Скворода Г.С. Тлумачення Плутарха про тишу серця // Твори. Т.2. – М., 1973.
- Скратон В. Коротка історія Новітньої філософії. – К., 1997.
- Современная философия и наука: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада. – М., 1996.
- Соколов В.В. Средневековая философия. – М., 1986.
- Соловьёв Вл. Чтения о Богочеловечестве // Сочинения в двух томах. Т.2. – М., 1989.
- Соловьёв Вл. Смысл любви // Философия искусства и литературная критика. – М., 1991.
- Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
- Спиноза Б. Этика // Избранные произведения: В 2 т. – М., 1957.
- Степин В.С. Философия науки и техники. – М., 1995.
- Столяр М.Б. Религия советской цивилизации. – К., 2010.
- Столяр М. Советская смеховая культура. – К., 2011.
- Судзуки Д.Т. Основы дзен-буддизма // Буддизм / Сост. Я.В.Боцман. – Х., 2002.
- Табачковський В.Г. Людина. – Екзистенція. – Історія. – К., 1996.
- Табачковський В.Г. Полісутнісне homo: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності». – К., 2005.
- Табачковський В.Г. У пошуках невтраченого часу: (Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників). – К., 2002.

- Тайлор. Б. Первобытная культура. Пер. с англ. – М., 1989.
- Таранов П. Анатомия мудрости. Жизнь, судьба, учения 120 философов. В 2 томах. – Смфп., 1999.
- Таранов П.С. Современники вечности. В 2 т. Т.1 / П.С.Таранов. – М., 2001.
- Тарнас Р. История западноевропейского мышления / Пер. с англ. – М., 1998.
- Тейяр де Шарден П. Феномен человека. – М., 1987.
- Тертуллиан. О плоти Христовой // Избр. соч. – М., 1994.
- Тойнбі А. Дослідження історії. – К., 1995.
- Тоффлер Е. Особистість майбутнього // Генеза. – 1996. – №1.
- Тоффлер Е. Третя хвиля // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К., 1996.
- Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002.
- Успенский П. Новая модель Вселенной. – СПб., 1993.
- Уайтхед А.Н. Избранные работы по философии. Пер. с англ. – М., 1990.
- Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки: Пер. с англ. и нем. – М., 1986.
- Фейербах Л. Вопрос о бессмертии души с точки зрения антропологии. Основные положения философии будущего // Избр. Соч. – Т.1. – М., 1995.
- Федоров Н.Ф. Сочинения // Из I тома «Философия общего дела». – М., 1982.
- Філософія етнокультури та морально-естетичні стратегії громадянського самовизначення: Збірник наукових статей. – Чнг., 2006.
- Философия в современном мире. Философия и логика. – М., 1974.
- Философский словарь Владимира Соловьева. – Ростов н/Д.: Феникс, 1997. – 464 с.
- Фихте Й.Г. Наукоучение 1801 года. – М., 2000.
- Флоренский П.А. У водоразделов мысли. – М., 1991.
- Флоровский Г. Пути русского богословия. 3-е изд. – Париж, 1983.
- Фома Аквинский. О бытии и сущности // Антология мировой философии в четырех томах. Т.1. Ч. 2. – М., 1969.
- Фома Аквинский. Сумма теологии I-II // Вопросы философии. – 1997. – №9.
- Фрагменты ранних греческих философов. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. Ч.1. – М., 1989.
- Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
- Франко І. Що таке поступ? // Твори. Т. 45. – К., 1986.
- Франко І. Хуторна поезія П.О.Куліша // Твори. Т.26. – К., 1980.

- Франко І. Нарис історії україно-руської літератури до 1890 р. // Твори. Т.41. – К., 1984.
- Фрейд З. Будуще одной иллюзии // Сумерки богов. – М., 1989.
- Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1994.
- Фрейд З. Я и оно. Введение в психоанализ // Избранное. – М., 1989.
- Фрэзер Д.Д. Золотая ветвь: Исследование магии и религии. Пер. с англ. – М., 1983.
- Фромм Э. Душа человека. – М., 1992.
- Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1986.
- Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. – 1990. – №3.
- Хабермас Ю. Познание и интерес. // Философские науки. – 1990. – №1.
- Хайдеггер М. Бытие и время. – М., 1997.
- Хайдеггер М. Вопрос о технике // Время и бытие. – М., 1993.
- Хайдеггер Й. Що таке метафізика? // Читанка з історії філософії. Книга VI. Зарубіжна філософія ХХ століття. - К., 1993.
- Хамитов Н.В. Афоризмы Силы : Тайна красоты отношения к себе и другому. – М., Х., 2005.
- Хамитов Н. Люди тоски и люди скуки: экзистенциальные основания совместимости. 3-е, дополненное и переработанное издание. – К.: Атика, 2012.
- Хамитов Н. Освобождение от обыденности: искусство как разрешение противоречий жизни. – К., 1995.
- Хамітов Н. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. – К., 2000.
- Хамитов Н., Крылова С. Этика: путь к красоте отношений. Издание 2-е, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2014.
- Хейзинга И. Осень Средневековья. – М., 1989.
- Хомяков А.С. Сочинения богословские. СПб., 1995.
- Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.
- Черныш А.М. Войти в душу народную: Отечественная мысль XIX-XX веков о характере русского народа. – М., 2011.
- Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992.
- Шаронов В.В. Основы социальной антропологии. – СПб., 1997.
- Швырев В.С. Анализ научного познания. – М., 1988.
- Шевченко Т. Г. Щоденник. - К., 1981.
- Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. – К., 1993.
- Шелер М. Положение человека в Космосе // Проблема человека в западной философии. – М., 1988.
- Шеллинг Ф.В. Сочинения : В 2 т. – М., 1987-1989.
- Шеллинг Ф.В.И. Система трансцендентального идеализма. – Л., 1936.

- Шестов Л. Апофеоз беспочвенности. Опыт адогматического мышления. – Л., 1991.
- Шестов Л. Добро в учении гр. Толстого и Фридриха Ницше // Избр. Соч.– М., 1993.
- Шестов Л. Достоевский и Ницше // Избр. соч. – М., 1993.
- Шестов Л. Киргегард и экзистенциальная философия. – М., 1992.
- Шинкарук В.І. Вибрані твори в 3-х т. – К., 2003.
- Шинкарук В.І. Віра, надія, любов // Віче. – 1994. – №4.
- Шинкарук В.И., Яценко А.И. Гуманизм диалектико-материалистического мировоззрения. – К., 1984.
- Шинкарук В.И. Логика, диалектика и теория познания Гегеля. – К., 1964.
- Шинкарук В.И. Философия и мировоззрение // Человек и мир человека. – К., 1977.
- Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. – М., 1992.
- Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости // Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность. – М., 1992.
- Шпенглер О. Закат Европы: Общие черты морфологии мировой истории. – М., 1993.
- Щербатской Ф.И. Избранные труды по буддизму. - М., 1998.
- Юнг К. Архетип и символ. – М., 1991.
- Юнг К. Сознание и бессознательное: Сборник / Пер. с англ.. – СПб., 1997.
- Юнг К. Г. Проблема души современного человека // Философские науки. –1989. – № 5.
- Юнг К.Г. Йога и Запад: Сборник: Пер. с нем. – Льв., К., 1994.
- Юркевич П. Сердце и его значение в духовной жизни человека, по учению слова Божия // Философские произведения. – М., 1990.
- Якобсон Р. Язык и бессознательное. – М., 1996.
- Ялом И. Экзистенциальная терапия. / Пер. с англ. – М., 1999.
- Ярошовець В.І. Людина в системі пізнання. – К., 1996.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- ✚ <http://www.aphy.net>
- ✚ <http://www.filosof.com.ua>
- ✚ <http://www.Library92@ukr.net>
- ✚ <http://www.nehudlit.ru>
- ✚ <http://www.philosophy.ua>
- ✚ <http://www.philosophy.ru>
- ✚ <http://www.psylib.kiev.ua>

ЗМІСТ

1.	Передмова	1
	Мета, завдання та результати вивчення курсу	1
2.	Зміст дисципліни	5
	Тематичний план дисципліни	5
3.	Іспит та критерії його оцінювання	18
	Іспит до вступу в аспірантуру	18
	Орієнтовний перелік питань до кандидатського іспиту	20
	Критерії оцінювання відповіді	22
4.	Рекомендована література	23
	Підручники, навчальні посібники та словники	23
	Першоджерела: трактати, монографії, статті	25